

AVRUPA BİRLİĞİ FONLARININ TÜRKİYE EKONOMİSİ'NDEKİ YERİ

Yeşim IŞIK*

Avrupa Birliği (AB) tarafından sağlanan hibe nitelikli mali yardımlar birçok projelerin finansmanında kullanılmıştır.

Özellikle Avrupa Birliği (AB) Fonlarının bölgesel kalkınmada önemli temel amacı; Bölgelerin rekabet edilebilirliğinin artırılması, işsizliğin azaltılması, bölgeler arası duyarlılığın ortadan kaldırılması gibi faaliyetleri sağlamıştır.

Çorum ilindeki yerel nitelikli projeler bölgesel kalkınma hamlesini içermekte, diğer bölgelere de örnek olması nedeni ile bu projelerin başarıya ulaşması (ya da ulaştığı) ülke geleceği açısından da son derece önemlidir.

Avrupa Birliği (AB) Fonlarından Çorum ilinin aldığı payları ve bu fonların kullanımı sırasında nelere dikkat edildiği, fonların ne kadarının yatırıma dönüştüğü ve yatırıma dönüşen fonların kendi alanları dahilinde ne tür değişimlere yol açtığı gibi konular üzerinde yoğunlaşmak araştırma konumun ana bölümlerini oluşturmaktadır. Ayrıca hem fonlara başvurmadan önce, hem fon alımı sürecinde hem de fon kullanımı sürecinde yaşanan sorunları ortaya koyarak bunun Çorum ekonomisi üzerindeki etkilerinden bahsederek konuya açıklık getirmeye çalışacağım.

Çorum ilinde Avrupa Birliği (AB) Fonu almış bulunan birtakım odalara, KOBİ'lere ve hatta köylere yönelik yapmış olduğum birebir görüşmelerde ortak sorun ve en önemlisi Avrupa Birliği (AB) Fonu hakkında, proje hazırlama konularında Fon alanların herhangi bir bilgiye sahip olmamalarıdır. Bu yüzden alınan hibelerin bir kısmından gereken fayda sağlanamamıştır. Örneğin; proje hazırlanırken idari masrafların projede yer almaması proje sahiplerini zor bir durumla karşı karşıya bırakmıştır. Çünkü bu tür masrafların AB Fonundan karşılanmaması ek bir masraf oluşturmuştur. Oysaki idari ya da diğer masrafların projede belirtilmesi hibenin de ona göre belirlenmesi bu türden sorunları ortadan kaldıracaktır.

Burada önemle vurgulanması gereken bir diğer nokta ise vergi sisteminde sorunların yaşanmasıdır. Avrupa ülkelerinde KDV olmadığı için hazırlanan projelerdeki faturalarda KDV'nin yer almaması büyük bir sorun yaratmaktadır. Çünkü Avrupa Birliği'ne KDV muafiyet belgesi vermek zorunludur. Maliye Bakanlığı'nın bu sorunlara kolaylık tanınması gerekir. Mesela bu işlerde Ticaret ve Sanayi Odası'nı görevlendirebilir.

Çorum ilinde Avrupa Birliği (AB) Fonu için proje hazırlayanlardan birkaç örnek vermek istiyorum.

*Yeşim Işık, Hitit Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, IV.Sınıf

Aslında Türkiye'de işsizlik o kadar önemli bir sorun değildir. Sorun sadece istihdamla talebin bir noktada çakıştırılmamasıdır. Bunun için bir takım politikaların ya da projelerin gelişmesi gerekiyor. Çorum Ziraat Odası Başkanlığının hazırlamış olduğu proje niteliksiz işçilere istihdam sağlamaktadır. Onlara eğitim vererek, seminerler düzenleyerek ve geziler yaparak bu kişilere istihdam sağlamaktadır.

Çorum Ziraat Odası Başkanlığının almış olduğu fonda çiftçiye katkı sağlamak, dar gelirli insanlara istihdam sağlamak, Çorum iline katkı sağlamak gibi amaçlar yer almaktadır. Avrupa Birliği (AB) Fonlarının katkısı sonucunda ise Çoruma meyve bahçesi kazandırılmıştır.

Satacak ve gelir sağlayacak meyve bahçeleri özendirildi. Ekonomi kazandırıldı.600 Adet fidan dağıtıldı. 4000'ni proje sayesinde 2000'ni gönüllü insanlarla sağlandı. Yaklaşık 7 köyde 10 bahçe oldu. Bunlar Türkiye-AB finansmanı sayesinde sağlandı.10 kişiye istihdam sağlandı.

Yine aynı şekilde Kardelen Tıbbi Atık Yönetim Sistemi projesi Türkiye'de çevre sorunlarına somut olarak atılan en önemli adımlardan biri olan ve bu anlamda adıyla da özdeşleşen Kardelen Tıbbi Atık Yönetim Sistemi projesi Türkiye'de tıbbi atıkların bertarafında bu sorunla karşı karşıya olan tüm şehirlere yol gösterici olmakta ve faaliyetlerinin %90' nı AB hibe fonlarından sağlanmaktadır. Projenin amacı, tıbbi atıkların insan, hayvan ve bitki popülasyonu üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmaktır. Proje kamusal ve sosyal alt yapı alanında hazırlanmıştır.

Bu yöntemle Çorum merkezinde oluşan yaklaşık 1 ton /gün tıbbi atığın buharla steril elde edilerek zararlaştırılması planlanmıştır.

Projenin önemle vurgulanması gereken bir diğer nokta ise; bu tesisin çalışmaları sonucu tıbbi atıkların kamu sağlığı için oluşturduğu potansiyel risk ortadan kaldırılmış olacaktır. Tıbbi atıklar aracılığı ile bulaşan ve toplum sağlığını tehdit eden hepatit türleri, AIDS, CMV, EBF, Toksoplazma Gondii, Ebola virüsü ve daha bir çok hastalığın etkenlerinin bu yolla bulaşması engellenecektir. Ayrıca çevrenin daha da güzel ve düzenli görünmesini sağlayacağından çevre ve şehirleşme çalışmalarına da destek vererek entegre bir çalışma niteliği ile yaşam kalitesini arttırıcı özelliكتedir.

Çöplerden geçimini sağlayan sosyo-ekonomik düzeyin düşük kişiler ve bu çöplerden beslenen sokak hayvanları tıbbi artıklardan görecekları her türlü zarardan uzaklaştırılmış olacaktır. Havanın, tıbbi atıkların açıkta yakılması sonucu kirletilmesi engellenecek; böylece başta akciğer hastaları olmak üzere tüm şehir halkı bu potansiyel tehditte uzaklaştırılmış olacaktır. Aynı şekilde doğal sulara, sulama sularına ve içme sularına enfeksiyöz atık bulaşları engellenmiş olmasıyla kamu sağlığı desteklenmiş olacaktır. Uzun vadede düşünıldüğünde de çevre kalitesinin arttırılmasıyla ve buna ek olarak yapılacak turizm alt yapı çalışmalarının da hızlanmasıyla turizme de katkıda bulunacaktır.

Zaten Avrupa Birliği (AB) Fonlarının genel amacı da sürdürülebilirliği sağlamak,fayda yaratmak ve yeniliğe ayak uydurmaktır.¹

Türkiye’de finansman kıtlığı büyük bir sorundur. Dış pazarlara açılmakta birtakım sıkıntılar yaşanmaktadır. Çorum Tosyöv Destekleme Derneğinin Çorum KOBİ’leri ihracat dayanışma grubu oluşturulması ve KOBİ’lerin ihracata yönlendirilme projesi bu türden sorunlara önemli bir yol gösterici niteliktedir.

Projenin temel amacı, Çorum ilinde yerleşik ve imalat sanayinde faaliyet gösteren küçük ve orta boy işletmelerin uluslar arası pazarlara açılmasını sağlamak ve uluslararası rekabet güçlerini arttırmak suretiyle bölge ekonomisinin gelişmesine, istihdamın arttırılmasına ve bölgede sürdürülebilir kalkınmaya destek olmaktır.

Bu amaçla, Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde başarıyla uygulanmış ve ILO, UNIDO gibi uluslar arası kuruluşlar tarafından özellikle kalkınmakta olan ülkelerde yerleşik KOBİ'lere tavsiye olunan ihracat dayanışma grubu şeklinde bir kümelenmenin oluşturulması ve faaliyete geçirilmesidir. Böyle bir yöntemin seçilmesindeki neden ise bireysel olarak dış pazarlara açılma riskini karşılamaya gücü yetmeyen KOBİ’lerin mali, işgücü ve teknik olanaklarını birleştirerek zayıf yönlerini bertaraf etmek ve riski paylaşmalarını sağlamaktır.

Çorum ilinin Mecitözü ilçesine bağlı Fakı Ahmet Köyü Muhtarlığı’nın hazırlamış olduğu proje birçok köylere örnek teşkil etmektedir.

Çalışma Fakı Ahmet Köyü Muhtarlığı’nın hazırladığı ve uygulamaya koyduğu “Orman köylerinin sürdürülebilir kalkınmasında Fakı Ahmet Köyü Modeli (Model for Development of Forest Villages in Turkey)” projesi kapsamında hazırlanmıştır.

Bu projede Fakı Ahmet Köyü halkının köy muhtarlığı öncülüğünde el ele vererek “Kalkınma Köyden Başlar” anlayışıyla hazırlanmıştır.

Sürdürülebilir kırsal kalkınmada model oluşturacağını düşünülen bu çalışma, ülkemizde var olan sürdürülebilir kalkınma çabalarına mütevazi bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Proje sayesinde Fakı Ahmet Köyünde tarımsal sulama altyapısı tamamlanmış ve projede öngörüldüğü üzere organik tarıma elverişli 720 dekar arazi

¹ Kardelen Tıbbi Atık Yönetim Sistemi Projesi Koordinatörlüğü, Kardelen Tıbbi Atık Yönetim Sistemi Projesi, TR 0305.02/SSI/036, 2005, <http://www.kardelen-taysp.org>

kiraz, vişne, erik ve elma üretimi yapılması için sulanabilir hale gelmiştir. Fakı Ahmet Köyüne 250 kişilik amfi tiyatro alanı yapılmıştır. Aynı zamanda şelale ve nilüfer havuzu da yapılmıştır.

Hem Avrupa Birliği (AB) Fonlarıyla hem de köy sakinlerinin kendi imkanları ve Afet İşleri Genel Müdürlüğü'nün kredi desteği ile yaptırmış oldukları 20 adet konut ile köyden kente göçe neden olan sosyal sebepler tamamen ortadan kaldırılmıştır. Aynı zamanda şehirden köyüne dönmek isteyen ancak evi olmadığı için dönemeyen köylülerinde köylerine dönüşleri sağlanmıştır. Ayrıca göçe neden olan ekonomik sebeplerin ortadan kaldırılması için 720 dekar arazinin ana sulama şebekesi tamamlanmış ve bu arazi sulanabilir hale getirilmiştir.

Yapılan araştırmalar göstermiştir ki köyden kente göç olgusu sadece ekonomik kaynaklı değildir. Köylerden şehre göç %35 sosyal olanak ve %65 ekonomik olanak arayışıyla gerçekleşmektedir.²

Bu kaynakların sağlanmasında ülkemizin kendi imkanlarının yanında Avrupa Birliği (AB) Katılım Öncesi Yardımları önemli bir yere sahiptir. Bu sayede Çorum ilinin sürdürülebilir kırsal kalkınma hedeflerine ulaşmada temel etken olmaktadır.

Çorum ilinin otellerinin almış oldukları Avrupa Birliği (AB) Fonlarıyla hamam, sauna, fitness ve yatak sayıları arttırılarak ve bu sayede alt yapılarını hazırlayarak turizme katkı sağlamaktadırlar.

Avrupa Birliği, Avrupa Birliği (AB) Fonlarından yararlanmak isteyenlere şöyle bir şart getirmektedir; makine yada herhangi bir mal alımında proje sahiplerinden menşei belgesini istemektedir. Ancak ihtiyacın olan malları Avrupa Birliği'ne üye ülkelerden ya da kendi ülkenden satın alabilirsin ki bizim ülkemizde makine, elektronik mallarda sıkıntı yaşandığından direk AB 'ne üye ülkelerden satın almak zorunda kalıyorsun. Bir nevi Avrupa Birliği, Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin pazardaki payını da yükseltmektedir. Yani Avrupa Birliği, Avrupa Birliği Fonları amacıyla kendi amaçlarını da unutmamaktır. Örneğin Çorum ilindeki Heri Tekstilde proje sahibi makine alımı için Japon malını tercih ederken, Avrupa Birliği, proje sahibinin bu tercihini kabul etmemiştir. Onun yerine Alman malını satın almak zorunda kalmıştır.

Diğer bir hususta, Avrupa Birliği Fonlarından yararlananların Ulusal gazeteye ilan vermek zorunluluğu olmasıdır. Avrupa Birliği diyor ki; reklamımı yapacaksın maliyeti ne kadar olursa olsun diyor. Yalnız iş proje için para almaya geldiğinde işte o zaman sıkıntı

² Fakı Ahmet Köyü Projesi, (Model for Development of Forest Villages in Turkey), 2005,

yaşatıyorlar. Eğer Avrupa Birliği'nin amacı ülkeyi kalkındırmak, geliştirmek, ülke ekonomisini Avrupa Birliği' ne üye olmak için yeterli duruma getirebilmek ise o zaman buradaki reklam yapma zorunluluğu, menşei belgesi zorunluluğu gibi şartlar peki ne anlama geliyor? Hatta yaygın bir kanı ise; bu hibelerin Türkiye tarafından kullanılmadığından Avrupa Birliği bütçesine geri döndüğü şeklindedir.

Ancak Avrupa Birliği (AB) Fonlarından yararlanmak için proje hazırlayanlar(hem şirket sahipleri, vakıflar olsun hem de danışmanlar olsun)bu sayede birçok esnafa da fayda sağlamaktadırlar. Proje için gerekli olan evrak, belge ve diğer mali işlemlerde kırtasiye işlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sayede kırtasiyeler, fotokopiciler vb. işyeri sahipleri kazanç sağlamaktadırlar.

Ulaşım için otobüs bileti ve benzin için yine ilgili firmalara gelir sağlamaktadır.

Avrupa Birliği (AB) Fonlarından yararlanan işyeri sahipleri, kurum ya da kuruluşlar, çevresinde bulunan kişi ve kuruluşlarında Avrupa Birliği(AB)Fonları hakkında bilgilendirilmesini sağlamaktadırlar. Çorum Valiliği bu konuda çok duyarlı olup kurum ve kuruluşlara gereken bilgi, eğitim ve çeşitli olanakları sağlamaktadır.

Ayrıca Valilik Avrupa Birliği (AB) Fonları projeleriyle ilgili bir bölüm ayarlayarak bu konuda birkaç kişiyi eğiterek birçok kişiye istihdam sağlamıştır. Yani Avrupa Birliği(AB) Fonları sadece projelerin faaliyete geçmesinde değil, proje aşamalarında da istihdam sağlamaktadır.

Avrupa Birliği (AB) Fonları sayesinde aktifleştirilen projeler çevredeki insanların da bu konu hakkında özendirilmesini, bir nevi projeci yaklaşımda bulunmalarını teşvik etmektedir.

Dikkatimi çeken diğer bir nokta ise; Avrupa Birliği (AB) Fonları için proje hazırlayanların kimisi muhafazakar, radikal İslamcı düşünceye sahip olmasına rağmen Avrupa Birliği(AB) Fonlarından fon almalarıdır. Kimisi ise Avrupa Birliği (AB) hakkında olumlu düşüncelere sahipken proje aşamalarında menşei belgesi gibi şartlar sebebiyle Avrupa Birliği (AB) hakkında olumsuz düşüncelere kaymışlardır.

Projelerini kendileri hazırlamayıp danışman şirketlerden yararlanmak isteyenler de önemli sıkıntılar yaşamışlardır. Kimi danışman şirketleri proje sahiplerinin bilgisizliğini kötü niyetli olarak kullanıp, danışman ücreti olarak kendilerine çok fazla finansman kaynak ayırmışlardır. Tercümelerde sıkıntılar yaşamışlardır. Giden tercümelerin çoğu yanlış olarak geri dönmüştür.

Aslında Türkiye'de Avrupa Birliği(AB) Fonları uygulayanlar bile projeyi hazırlayanlarla birlikte öğrendi demek sanırım yanlış olmaz. Çünkü birçok yanlışlar ve doğrular birlikte düzeltildi ve projeler ona göre hazırlanmıştır.

Uygulanan ya da uygulama aşamasında bulunan projeler Türkiye-AB Finansmanı ile birlikte sağlandığını düşünmek de mümkündür. Çünkü bu projeler için ayrılan bütçenin bir kısmı hibe şeklinde bir kısmı ise proje sahibi ya da ilgili kurumlar tarafından finanse edilmektedir. Gerçi hibeler de yine Türkiye'nin Avrupa Birliği(AB)'ne adaylık süresince ödemiş olduğu katkı paylarıdır. O halde neden sadece Avrupa Birliği(AB) Fonlarıyla adlandırıldığı da kafalarda ayrı bir soru işareti yaratmaktadır.

Bahsettiğim örnek çalışmalardan şunu söyleyebilirim ki; Projelerin faaliyete geçirilmesinden sonra Çorum ilinde yaklaşık % 10 oranında istihdam sağlanmıştır. Bu istihdamı hem nitelikli hem de niteliksiz işçiler oluşturmaktadır. Bu sayede göçün en önemli nedenlerinden olan işsizlik sorunu halledilmeye çalışılarak göçün azalmasına yararları olmuştur. Kısa vadede düşündüğümüzde ise insanları projeci yaklaşıma teşvik ederek bu sayede fon kullanımları da artmaktadır. Ancak Avrupa Birliği(AB) Fonları Avrupa Birliği(AB)'ne aday ülkeleri belirli bir noktaya getirmeyi düşünürken, bunu yaparken aynı zamanda kendi çıkarlarını da düşünmektedir.

Tüketici ve tercihlerin değiştii dünyada rekabet ortamında ön anahtar inovasyon gerçeğidir. Yüksek katma değer, marka, teknoloji ancak bu yolla gerçekleşir. Avrupa Birliği(AB) Fonları bu sürecin üzerine birtakım projeler hazırlayanlara ön ayak olmaktadır. Ancak Türkiye Avrupa Birliği(AB)'ne adaylık süresince şimdiye kadar 15.4 milyar dolar ödemişken fonlarla bunun ancak 2.2 milyar dolarını kullanmıştır. O yüzden Türkiye'nin artık daha yeni projeci yaklaşımlarla, yüksek eğitim ve teknolojiyle onu sağlayacak ekonomik yapıyla bir yerlere gelmelidir. Bilgi toplumu eskiden 170 yılda bir kendini yenilerken şimdi 5 yılda bir kendini yenilemektedir. Bu durumda daha yeni fikirlere projeci yaklaşılmalı ancak bu sayede bilgi toplumuna ayak uydurabiliriz.